

UOT:94(479.24).

TARİX DƏRSLƏRİNİN TƏDRİSİ PROSESİNDƏ ŞAĞİRDŁƏRDƏ VƏTƏNPƏRVƏRLİK TƏRBİYƏSİNİN FORMALAŞDIRILMASI YOLLARI

T.ü.f.d. İsmaylov Anar, Rəhimli Fəridə Sahib qızı

Mingəçevir Dövlət Universiteti

Xülasə: Vətənpərvərlik hər bir insanın öz vətəninə olan sevgisini, ona bağlılığını və bu anlayışdan müəyyən bir tarixi dövrdə müxtəlif formada istifadə etməsini ifadə edir. Bildirilir ki, vətənpərvərlik Vətəni sevmək, Vətən uğrunda hər cür fədakarlıq etmək mənasında işləyir, bu hiss insanda fitri olsa da, digər hisslər kimi formalaşmağa, güclənməyə ehtiyac duyur. Tarix dərslərində İkinci Qarabağ müharibəsinin insanlarda yaratdığı vətənpərvərlik və milli-mənəvi dəyərlərə hörmət hisslərinin aşılınmasının tərbiyəvi əhəmiyyətindən bəhs edilir.

Açar sözlər: tələbələr, vətənpərvərlik, Vətən müharibəsi, vətənpərvərlik tərbiyəsi

Ключевые слова: студенты, патриотизм, Отечественная война, патриотическое воспитание.

Key words: students, patriotism, Patriotic War, patriotism education

Hər bir insanın ən ali və ülvı hisslərindən olan vətənpərvərlik onun doğulub boya başa çatdığı elə, obaya, torpağa, vətəndaşı olduğu ölkəyə məhəbbətindən qaynaqlanır. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev də demişdir, “Vətənpərvərlik sadəcə orduda xidmət etmək deyildir. Vətənpərvərlik Vətəni sevməkdir, ona bağlı olmaqdır, sadıq olmaqdır. ”Yəqinliklə demək olar ki, vətənpərvərlik tərbiyəsinin elmi-pedaqoji əsasını “görkəmli dövlət xadimi, ümümllik lider Heydər Əliyevin şərəfli ömür yolu, ictimai, siyasi, mədəni fəaliyyəti və zəngin irsi təşkil edir. Heydər Əliyevin vətənpərvərlik ideyaları həm bugünkü dövrümüzə, həm də gələcək dövrlərdə, inkişafımızda təməl rolunu oynayır .[5; s. 7]

Vətənpərvərlik hissi anadangəlmə olmur. Tədrisən ailədə, məktəbdə, əmək prosesində, orduda, cəmiyyətdə tərbiyə zamanı yaranır, inkişaf edir və dərinləşir. Vətənpərvərlik tərbiyəsi hazırkı dövrdə ictimai əhəmiyyət kəsb edir və dövlət əhəmiyyətli vəzifəyə çevrilmişdir. Tərbiyəçilərin və valideynlərin əsas vəzifələri bu hissləri mümkün qədər erkən yaşlarda uşaqlarda oyatmaq, onlarda insanlara, cəmiyyətə, dövlətə xeyirli olacaq keyfiyyətlər formalaşdırmaq, vətənin hər bir qarışına xüsusi məhəbbət və bütövlüyünün qorunmasına cabahdehlik, ölkənin nailiyyətləri ilə fəxr hissi, orduya məhəbbət və hörmət, qəhrəmanlarımızla fəxr etmək bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Uşaqların doğma torpaqlarına sevgisinin yaranmasının mənbəyini valideynlərinin, cəmiyyətin, müəllimin vətənpərvərlik hisslərini onlara keçirilməsi üsulları, uşaqların ictimai faydalı əməkdə iştirakı, xalqın qəhrəmanlıq nümunələri və.s daxildir.

Vətənpərvərlik hissi qədim tarixə əsaslanır. Tarixi keçmişimizə nəzər saldıqda qeyd etmək olar ki, 1920-1991-ci illərdə sovet hakimiyyəti altında olduğunuz müddətdə hər bir ailə daxilində, həmçinin də, orta ümumtəhsil məktəblərində milli-mənəvi tərbiyə deyil, kommunist ideologiyası təbliğ edilmişdir. Məhz sovet ideologiyasının təsiri altında olan xalqımızda bir növ mili həmrəyliyin olmaması kimi hal özünü büruzə verməyə başlamışdı. İctimai-siyasi formasiyaların dəyişməsi ilə dövlətə xidmətlə əlaqədar mahiyyətdə də dəyişikliklər baş vermişdir. Ölkənin tarixi haqqında məlumatlar ya keçirilmir yada saxtalaşdırılırdı. Əsas məqsəd vətəndaşın milliliyini, milli kimliyini, keçmişini unutması və sosialist düşüncənin hakim olması idi. Ancaq nə qədər boğmağa çalışsalar da heç bir dəyər unudulmadı və nəticədə Azərbaycan həm öz müstəqilliyini, həm keçmişini, bütün milli və ümübbəşəri dəyərlərini bərpa etdi.

Müstəqillik dövrümüzdə təhsilimizin qarşısında qoyulan ən önəmli məqsədlərdən biri Azərbaycan gəncini milli dəyərlərə sadıq. İntelektual. Savadlı yardımcı yetişdirməklə yanaşı vətənpərvərlik ruhunu aşılamaq, müstəqil Azərbaycan vətəndaşını müstəqil Azərbaycan cəmiyyətinin layiqli üzvünə çevirməkdən ibarətdir. Bu məqsədlərin reallaşmasında ümumtəhsil müəssisələrində keçirilən fənlərin onları tədris edən müəllimlərin rolu danılmazdır. Ümumilli liderimiz Heydər Əliyevin qeyd etdiyi kimi “Müasir dövrdə müəllimlərin ən böyük və birinci vəzifəsi şagirdlərdə vətənpərvərlik hissinin gücləndirmək, onlara vətən üçün yaşayırəm fikrini təlqin etməkdir”.

Müasir dövrdə gənc nəslin əsl vətəndaş kimi yetişdirilməsi əsas məqam hesab edilir. “Məktəblilərdə vətəndaşlıq borcunun tərbiyə edilməsi” adlı Əjdər Ağayev tərəfindən yazılmış olan əsərdə də qeyd edilmişdir ki, müstəqilliyimizin. 2-ci dəfə bərpa edilməsindən sonra respublikamız hər hansı problemlə üzləşmiş olsa da respublikamızın fəaliyyəti barədə xeyli məlumat əldə etmiş olan şagirdlər öz vətəndaşlıq borcunu layiqincə yerinə yetirəcəklər. [4; 8]

Hal hazırda məktəblərdə tədris edilən tarix fənni də məhz şagirdlərə elmi biliklər verməklə yanaşı həmçinin, onlarda milli-mənəvi dəyərlərə hörmət, vətənə, millətə sadıqlıq, milli iftixar hissinin aşılmasına, vətənpərvərlik tərbiyəsinin formalaşdırılmasına xidmət göstərir. Tarix dərslərinin tədrisi prosesində tarix müəlliminin də əsas vəzifəsi şagirdlərin yaş səviyyəsinə uyğun olaraq onlara tarixi keçmişimiz, Vətən, vətəndaşlıq, vətənpərvərlik anlayışlarının izahını verməkdir. [2; s. 1]

Məhz bu, təhsilimizin qarşısında duran ən mühüm vəzifə kimi qələmə verilən və tarixin tədrisində böyük rol oynayan tarix müəllimlərinin də əsas vəzifəsi gənc nəslin nümayəndələri olan şagirdləri Vətənə məhəbbət, milli-mənəvi dəyərlərə hörmət hissi ilə yanaşması, tərbiyə olunması xüsusiyyətlərini aşılamaqdır. Bunu qeyd etmək lazımdır ki, dövlət və cəmiyyətin qarşısında duran əsas vəzifə yetişməkdə olan gənc nəslin nümayəndələrinin hər birində vətənpərvərlik hisslərinin, milli-mənəvi dəyərlərə hörmətin, onların vacibliyini formalaşdırmaqdan ibarətdir. [4; s. 8] S.M.Qənizadə demişkən “Vətəni özünə doğma bilən insanlar tərbiyə etməyi bacarırsaq, gələcəyimizi təmin etmişik”

Vətən borcu, vətəndaşlıq kimi anlayışlar şagirdlərə kiçik yaşlarından aşağı siniflərdən öyrədilir. Uşaqların ailəsinə olan sevgisi, onun müdafiəsində iştirak etməsi kimi keyfiyyətlər sonradan onda Vətəni sevmək, onu qorumaq, milli -mənəvi dəyərlərə hörmət, vətənpərvərlik hisləri formalaşdırır. Bu hissin insanda formalaşması həm də özünəməxsus şəkildə qəhrəmanlıq, dözümlülük, cəsur olmaq kimi fəaliyyətləri gücləndirir. [4; s. 9]

Tarix fənninin tədrisində vətənpərvərlik hisslərinin aşılınması özünü 5-ci siniflərdə tədrisinə başlanılmış “Azərbaycan tarixi” adlı dərslikdən məlumatların öyrədilməsi və öyrənilməsi ilə göstərir. 11-ci sinifdə oxuyan şagird tarix boyu Azərbaycan ərazisində mövcud olan dövlətlər, bu dövlətlər arasında baş vermiş hadisələrdən xəbərdar olmazsa müasir dövrümüzdə baş vermiş olan hadisələrə düzgün şəkildə qiymət də verə bilməz. Dərsliklərdə vətənpərvərliklə bağlı mövzuların keçirilməsi danılmazdır, lakin müəllimin də iştirakı ilə bu həmin mövzular şagirdlərə daha dərinlən mənimsədilməlidir. Yeni dövr tariximizlə bağlı olan məlumatlar 11-ci sinif tarix dərsliklərində qeyd olunduğu üçün düşmənlər tərəfindən işğal edilmiş torpaqlarımız haqqında məlumatlar da burada öz əksini tapmışdır. Vaxtilə torpaqlarımızın düşmənlər tərəfindən işğal olunması tarixləri şagirdlərə öyrədilirdi. Bununla bərabər həmin torpaqlarımızın coğrafi baxımdan hansı ərazidə yerləşdiyini göstərmək üçün tarix dərslərində xəritələrdən istifadə edilir. Tarix müəllimi Dağlıq Qarabağ bölgəsi haqqında ətraflı şəkildə məlumat verilərək şagirdləri Vətən torpaqları ilə tanış edirdi. [2; s.2] Ancaq indi şagirdlərə şahid olduqları Zəfər qələbəsi, tarixi torpaqlarımızı igidlərimizin hanı mərdliklərlə, son damla qanına kimi vuruşaraq geri qaytarması Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpasının şanlı tarixi keçirilir və öyrədilir. Bu sahədə

atılan ən önəmli addım məhz 9-cu siniflərdə Zəfər tarixi dərslərinin tədris olunmasıdır. Bu dərslərlə şagirdlərdə milli qürur, milli fəxarət, milli ləyaqət hissləri tərbiyə olunur. 1ci Qarabağ müharibəsi 2ci Qarabağ müharibəsi haqqında məlumatlar, möhtəşəm Zəfər qələbəindən sonra azad olunan ərazilərdə görülən tədbirlər haqqında şagirdlərə lazımi məlumatlar çatdırılır.

Tarix dərslərinin tədrisində məktəblilərdə vətənpərvərlik tərbiyəsi formalaşdırmaq üçün istifadə olunan üsullar aşağıdakılardır

□□ Həyatdan nümunələr gətirmək (igidlərimizin qəhrəmanlıqlarını, vətən sevgisini nümayiş etdirmək)

□□ Müqayisə, qarşıdurma, təzad (müxtəlif dövlətlərin vətənpərvərlik təhsil -tərbiyə sistemlərini təhlil etmək)

□□ Canlı emosional hekayələr (vətənin xalq ənənələri və adətləri, hərbi əməliyyatların epizodları, əsgərlərlə görüşlər, Vətənə xidmət estetikası)

□□ izahatlar, (Qarabağ Müharibəsi tarixinin öyrədilməsi, Qafqaz regionunda dövlət siyasətinə əsassız hücumları və s.)

●□ Qələbə filmlərinin izlənməsi, hər dərslərin şəhidlərin yad edilməsi ilə başlanılması və.s

Vətənpərvərlik hisslərinin aşılmasında həm də məktəblərdə tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin yaradılması, muzeylərə ekskursiyaların təşkili, vətənin qəhrəman, ziyalı əmək adamları ilə olan görüşləri ilə də həyata keçirilir. Bütün bunlarla yanaşı, kitabxanalarda keçirilən tədbirlər vətənpərvərlik tərbiyəsinin təbliği oxucularla aparılan söhbətlərdə, oxucu konfranslarında, müşahidə edilir. [5; s. 10] Vətən uğrunda, torpaqlarımız naminə canlarından keçən hər bir Vətən övladı şagirdlər üçün tərbiyə məktəbi hesab olunur. Doğma yurdumuzun azadlığı, vətən torpaqlarının toxunulmazlığı naminə canlarından keçən oğul və qızlarımız hər zaman doğma xalqın qəlbində yaşayır, gələcək nəsillər üçün örnək olaraq qələmə verilir. Bütün tarixi dövrlər ərzində doğma yurdun başına gələn bütün hallarda bu qəhrəman Vətən övladları millətin qəhrəmanlıq salnaməsinə şanlı səhifələr yazmışlar. [1; s. 4]

Azərbaycanda formalaşmış olan milli birlik, həmrəylik, vətənpərvərlik məhz, ötən əsrin sonlarından etibarən ermənilərin ərazi iddiası ilə başlanmış olduğu Qarabağ müharibəsinin iki il bundan öncə - 2020-ci il sentyabr ayının 27-dən Ali baş komandan, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Əliyev İlham Heydər oğlunun rəhbərliyi, əmr və göstərişləri əsasında həyata keçirilmiş olan “Dəmir yumruq” əməliyyatının nəticəsində qələbə qazandığımız 44 günlük Vətən müharibəsində təcəssüm etdirilir. [1; s. 4] 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsi də məhz Azərbaycanın gənc oğulları tərəfindən göstərilmiş olan qəhrəmanlıq, vətənpərvərlik məktəbi hesab olunur. Tarixin tədrisi prosesində əsas məsələlərdən biri şagirdlərə bu məktəbi öyrətmək, şəhidlərimizin xatirəsini hörmət və böyük ehtiramla yad etmək, Vətən uğrunda qazi olmuş hər bir Azərbaycan oğluna diqqət və qayğı ilə yanaşmağı aşılamaqdan ibarətdir. [3; s. 1]

44 günlük döyüşlərdə ordumuz düşməni məğlub edərək diz çökdürdü. Bu döyüşlər Azərbaycan xalqı olaraq hər birimizin qürur hissi ilə yaşamağımıza, inamımızın özümüzə qayıtmasına böyük kömək oldu. Bu günkü nəslin nümayəndəsi olaraq çox xoşbəxtik ki, hər birimiz bu tarixi qələbənin şahidi olduq. Və həmin 44 günün hər bir günü bir tarix olaraq yaddaşda həkk olundu. 30 ilə yaxın torpaqlarımızın işğalda altında olması və onun 44 gün ərzində azad edilməsi hər bir azərbaycanlı vətəndaşın arzu, diləyi idi.

İkinci Qarabağ müharibəsi sonrası noyabr ayının 10-u Bakı vaxtı ilə 01:00 dan Qarabağ münəqişə zonasında hərbi əməliyyatların dayandırılması ilə bağlı imzalanan bəyannaməyə əsasən dekabr ayının 1-ə qədər düşmən qüvvələrinin Azərbaycan torpaqlarından çıxarılması elan edilmişdir. Dekabr ayının 2-də Respublikamızda “Zəfər günü”nin qeyd edilməsi ilə bağlı

prezident tərəfindən fərman verilmişdir. Bu fərmana əsasən hər il Azərbaycanda 8 noyabrın “Zəfər günü” olaraq təntənəli şəkildə qeyd olunması qərara alınmışdır. [3; s. 3]

Təhsil müəsisələri gənclərdə Vətənə xidmət, ictimai fəaliyyət və əməyə həvəs istək yaratmalıdır. Vətənpərvərliyi dəyəri hec bir ölçü ilə məhdudlaşa bilməz. Bu ele bir hissdir ki onu yalnız dildə deyil ürəkdə canda qanda iliklərə qədər hiss edilməlidir. Məhz əsl vətənpərvər bu xüsusiyyətlərin mahir daşıyıcısı olur. Vətənpərvərlik ölkənin rifahı xoş gələcəyi üçün mümkün qədər ən yaxşısını etmək üçün çalışmaqdır.

Şagirdlərdə aşağı siniflərdən vətənpərvərlik hissələrinin aşılması, yuxarı siniflərdə tarix fənninin keçirilməsi ilə bu duyğuların daha da dərinləşməsi, milli -mənəvi dəyərlərə olan hörmət hissinin daha da çoxalması onların gələcək dövrlərdə canı, qanı bahasına Vətəninə qorumağa hazır olduğunu, Vətənin keşiyində dayanmağa cəsarətli olmasını göstərir. Tarix fənninin tədrisində əyani texnoloji vasitələrdən istifadənin böyük rolu vardır. Bunlardan istifadə ilə Vətən müharibəsində iştirak etmiş olan şəhid və qazilərimizə həsr olunmuş filmlər, müharibə iştirakçılarının iştirakı ilə çəkilmiş olan süjetlər hər biri şagirdlərə izlənilərək onlarda Vətənə bağlılıq, sevgi hisləri yaradır. [2; s. 2]

Azərbaycan Respublikasında demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu inkişaf etdiyi müddətdə böyüməkdə olan nəslin vətənpərvərlik tərbiyəsinə xüsusi şəkildə diqqət yetirilməlidir. Atatürkün dediyi kimi “Sülh istəyən xalq hər bə hazır olmalıdır”. Azərbaycan xalqı özü də müharibə deyil sülh tərəfdarı hər zaman sülh tərəfdarı olmuşdur. Vətənpərlik tərbiyəsi yalnız quru sözlərlə məhdudlaşmır. Gənc nəslin əsl vətəndaş kimi yetişməsində, torpaqlarımızın toxunulmazlığı, azadlığı və müstəqilliyi naminə canından keçən gənc oğullarımızın həyat və döyüş yolunu əks etdirən kitablarla tanış etmək lazımdır. Həmçinin muahribə ilə bağlı təsəvvürlərin yer aldığı müharibə iştirakçılarının səs yazıları da şagirdlərə dinlənilir. Bu tədbirlərin hər biri 44 günlük müharibənin şagirdlərin yaddaşında silinməz şəkildə həkk olunmasında, onların vətənpərvər ruhda yetişməsində əsas rol oynayır. Cənab Ali Baş Komandan İlham Əliyevin 11 zəfər xəbərinin əks olduğu videotəqdimatlarda “Yaşasın Azərbaycan ordusu! Yaşasın Azərbaycan xalqı! Qarabağ Azərbaycandır!” şüarının səsləndirilməsi hər zaman xalqın yaddaşında ordumuzun necə qüdrətli olduğunu bir daha sübut edir. [5; s. 9]

Ədəbiyyat

1. Adışirinov, K. Həyatı nəsillərə örnək olan qəhrəman / K.Adışirinov. – Bakı: Elm və təhsil, - 2019. - 171 s.
2. Quliyev, M. Tarix dərslərində vətənpərvərlik dərsləri // Azərbaycan müəllimi . - 2019, 14 aprel. – s. 3
3. Musayeva Y. 44gunun təntənəsi // Azərbaycan. – 2021, 07 oktyabr. – s. 2
4. Paşayev, T. Diyarşünaslıq materialları əsasında gənc nəslin vətənpərvərlik tərbiyəsi / T.Paşayev. - Bakı: Nərgiz nəşriyyatı, - 2002. - 159 s.
5. Vətənpərvərlik tərbiyəsi ümummilli xilas yolumuzdur / Redaktor: Ş.Qənberova – Bakı: F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, - 2016.- 60 s.

PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS IN THE PROCESS OF TEACHING HISTORY LESSONS WAYS OF FORMATION

Ismayilov Anar, Rahimli Farida Sahib

Summary

Patriotism refers to the love that each person has for his country, his attachment to it, and the use of this concept in different ways during a certain historical period. It is said that

patriotism is used in the sense of loving the Motherland and making all kinds of sacrifices for the Motherland, although this feeling is innate in a person, it needs to be formed and strengthened like other feelings. The educational importance of instilling the patriotism and respect for national and moral values created in people by the Second Karabakh War in history lessons is discussed.

**ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ОБУЧАЮЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ
ПРЕПОДАВАНИЯ УРОКОВ ИСТОРИИ ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ**

Исмаилов Анар, Рагимли Фарида Сахиб

Резюме

Патриотизм означает любовь каждого человека к своей стране, его привязанность к ней и использование этого понятия в разных формах в определенный исторический период. Говорят, что патриотизм употребляется в смысле любви к Родине и принесения всевозможных жертв во имя Родины, хотя это чувство врождено у человека, его необходимо формировать и укреплять, как и другие чувства. На уроках истории обсуждается воспитательная значимость привития чувства патриотизма и уважения к национально-нравственным ценностям, созданным в людях Второй Карабахской войной.

Rəyçi: dosent Abdullayeva Sevdə

Humanitar elmlər kafedrasının 14 noyabr 2023-cü il tarixli iclasın 05 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 16 noyabr 2023-cü il